

Pomiędzy szacunkiem a odpowiedzialnością. Rola autorytetu w rozwoju osobowym człowieka,
redakcja naukowa Adam Chrapusta, Ireneusz Skoczeń, ks. Stanisław Wronka, Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2021, s. 49–63,

 <https://doi.org/10.15633/9788363241117.03>

Autorytet przełożonej wspólnoty zakonnej w nauczaniu przedstawicielek szkoły zmartwychwstańskiej

Joanna Pyszna¹

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
joanna.pcp@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0870-6062>

Rozważania na temat autorytetu przełożonej wspólnoty zakonnej to przede wszystkim refleksja wokół właściwego sprawowania posługi przełożenińskiej oraz realizowania ślubu posłuszeństwa. Wiele wspólnot życia konsekrowanego w Polsce i za granicą przeżywa obecnie kryzys, o czym świadczą chociażby statystyki ukazujące systematyczny spadek powołań do służby Bożej. Brak nowych powołań badacze często wiążą z kryzysem posłuszeństwa i władzy widocznym już nie tylko w społeczeństwie, ale coraz częściej także we wspólnotach życia konsekrowanego. Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci nie brakowało osób zakonnych traktujących zależność od przełożonych jako przestarzały i zbyt autorytatywny element życia w klasztorze, niepasujący do realiów współczesności. Nie dziwi więc fakt, że podejmowano próby organizacji życia zakonnego bez przełożonych lub ograniczając ich rolę do koordynacji wspólnoty czy też rozdzielania jej członkom obowiązków i środków finansowych. Jednakże większość instytutów życia konsekrowanego w odpowiedzi na zaistniały kryzys dokonała rewizji własnych praw i zwyczajów, która zaowo-

1 Mgr lic. Joanna Pyszna – absolwentka teologii duchowości Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, obecnie doktorantka historii Kościoła Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; zainteresowania badawcze: duchowość zmartwychwstańska i teologia feministyczna.

cowała zmianami w pojmowaniu i funkcjonowaniu wspólnot zakonnych. Zgodnie z wytycznymi dokumentów Kościoła zaczęto mocniej podkreślać duchowy charakter posługi przełożonych, konieczność oparcia jej na ideałach ewangelicznych oraz wagę indywidualnych kontaktów z podwładnymi. Wszystko po to, aby osoby konsekrowane tworzyły ze swoimi przełożonymi braterskie i siostrzane wspólnoty ukierunkowane na poszukiwanie i miłowanie Boga².

Szczególne miejsce i rola przełożonych we wspólnocie zakonnej oraz troska, aby władza w klasztorze była sprawowana we właściwy sposób, sprawiły, że trudno wskazać dokument Kościoła dotyczący życia konsekrowanego, który nie zawierałby jakichś wskazań na temat posługi przełożonych. Do problematyki przełożenstwa nawiązują też liczne dokumenty poszczególnych zgromadzeń, w tym te zawierające ich prawo własne, często precyzyjnie określające przyjęte i sprawdzone na przestrzeni lat sposoby sprawowania władzy przełożenijskiej. W niniejszym artykule, obok nauczania Kościoła, zostaną zaprezentowane refleksje założycielek i matek generalnych Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego³ dotyczące wspomnianego zagadnienia. Szczególnie istotne będą tu rady, jakich wybrane autorki udzielały przełożonym, by te dobrze i godnie sprawowały swoją posługę i dzięki temu mogły cieszyć się autorytetem i zaufaniem współsióstr. Zgromadzenie Zmartwychwstanków powstało w drugiej

-
- 2 Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja o życiu braterskim we wspólnocie „Congregavit nos in unum Christi amor”*, Rzym 1994, 48, 50; Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacja Biskupów, *Wytyczne dla wzajemnych relacji między biskupami i zakonnikami w Kościele „Mutuae relationes”*, Rzym 1978, 13; *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 619; B. Szewczuł, *Niektóre priorytety przełożonych zakonnych według instrukcji Posługa władzy i posłuszeństwo z 2008 roku oraz kann. 618–619, KPK/1983*, „Prawo Kanoniczne” 52 (2009) nr 3–4, s. 137–138.
 - 3 Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa zostało założone 6 I 1891 w Rzymie przez dwie Polki, matkę i córkę, Celinę i Jadwigę Borzęckie. W roku 1905 zgromadzenie otrzymało dekret pochwalny, a w roku 1923 zatwierdzenie konstytucji. U podstaw duchowości zgromadzenia znajduje się paschalne misterium Chrystusa oraz idea zmartwychwstania Polski poprzez duchową przemianę narodu polskiego. Stąd też zmartwychwstanki podejmują wszechstronne wysiłki na rzecz religijnego i moralnego odrodzenia Polski i świata w duchu ewangelicznych błogosławieństw. Realizują to zwłaszcza przez pracę edukacyjno-wychowawczą, ale też rekolekcyjną, charytatywną, pielęgniarską, opiekuńczą i misyjną. Obecnie siostry zmartwychwstanki pełnią posługę w Polsce, we Włoszech, w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, Australii, Argentynie, na Białorusi i w Tanzanii; por. M. L. Mistecka, *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891–1991*, t. 2, Lublin 2000, s. 313–530.

połowie XIX w., kiedy model władzy przełożenijskiej był inny niż obecnie, jednak mimo to można wskazać wiele wypowiedzi autorek nie tracących mimo upływu czasu swej aktualności.

Na początku zostanie omówiony współczesny kontekst zagadnienia, następnie natura posługi władzy i posłuszeństwa zakonnego, a na koniec nauczanie wybranych przedstawicielek szkoły zmartwychwstańskiej odnoszące się do podjętej problematyki. Analiza wybranej literatury pozwoli odpowiedzieć na następujące pytania: Skąd pochodzi autorytet przełożonej? Czy warunkuje go poziom jej wiedzy, kompetencje i nienaganna postawa moralna, czy raczej należy mówić o autorytecie zakorzenionym w roli pełnionej we wspólnocie wiary, jaką niewątpliwie stanowi wspólnota zakonna? Jeśli autorytet przełożonej jest związany z jej postępowaniem, to jak powinna postępować wobec współsióstr, by móc cieszyć się ich zaufaniem i autorytetem? Jeśli zaś autorytet przełożonej ma swoje źródło w autorytecie Boga, to jakie konsekwencje niesie to dla osób, którym posługuje?

1. Współczesny kontekst posługi władzy i posłuszeństwa zakonnego

W rozważaniach na temat autorytetu przełożonej wspólnoty zakonnej nie sposób pominąć kontekst społeczno-kulturowy, w jakim dokonuje się sprawowanie władzy zakonnej i realizacja ślubu posłuszeństwa. Bez wątpienia współczesne realia bardzo mocno wpływają na postawę osób konsekrowanych wobec władzy, wszelkich form zależności oraz sposobu odnoszenia się do autorytetów. Jak zauważa m. Jolanta Olech USJK – była przełożona generalna swego zgromadzenia i była przewodnicząca Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce, a obecnie jej sekretarka generalna – współczesny człowiek, choć odczuwa potrzebę przywództwa i cierpi z powodu braku autorytetów, nie jest pozytywnie nastawiony do autorytetu władzy i raczej się od niego dystansuje. Tendencje te odczuwane są coraz mocniej także we wspólnotach zakonnych⁴.

Od czasów II Soboru Watykańskiego w krajach kultury zachodniej można zaobserwować zdemokratyzowanie życia zakonnego. Aktualnie każdy instytut życia konsekrowanego stosuje procedury demokratyczne w organizowaniu pracy, wypoczynku i wyznaczaniu osób odpowiedzialnych. Także model sprawowania władzy ewoluował od przesadnie hierar-

4 Por. J. Olech, *Jak być przełożonym dziś*, www.urszulanki.pl/biblioteka/artykuly-matki-jolanty-olech/2004-jak-byc-przelozonym-dzis (19.06.2020).

chicznego i autorytarnego (sprzyjającego bierności i odbierającego inicjatywę osobom konsekrowanym) do skoncentrowanego na teologii komunii i braterstwa, w którym coraz większy akcent kładzie się na współpracę przełożonych z pozostałymi członkami wspólnoty, zasadę pomocniczości oraz rozwijanie u zakonników i zakonnicej samodzielności i odpowiedzialności. Niemniej jednak coraz częściej dyskutuje się też o negatywnych konsekwencjach, jakie mogą wiązać się ze zbyt dużym osłabieniem autorytetu przełożonych, a wśród nich – o braku poczucia bezpieczeństwa u podwładnych i tworzeniu się w klasztorach alternatywnych ośrodków władzy. Przełożony nie może być bowiem kimś, kto zawsze działa zgodnie z wolą większości, ponieważ stawiałoby to pod znakiem zapytania istotę ślubu posłuszeństwa oraz autorytet przełożonych i było nie do pogodzenia z teologią życia konsekrowanego⁵. Zdaniem m. Olech takie tendencje stanowią reakcję na zbyt hierarchiczny model życia zakonnego w przeszłych epokach, w którym przełożeni byli postrzegani jako stojący ponad wspólnotą i prawie wszystkie decyzje podejmowali samodzielnie, bez konsultacji z podwładnymi⁶.

Duże zmiany można zaobserwować w sferze oczekiwań, jakie kieruje się wobec osób wybieranych na stanowiska przełożeni. Coraz częściej oczekuje się od nich, by byli nie tylko specjalistami z zakresu życia zakonnego, teologii i spraw duchowych, ale by biegłe poruszali się na gruncie prawa, ekonomii i psychologii, jak również potrafili sprawnie i skutecznie zarządzać wspólnotą osób i mienia. Można odnieść wrażenie, że świeckie oczekiwania wobec przełożonych powoli spychają na drugi plan te cechy człowieka, które są najbardziej potrzebne wspólnotom życia konsekrowanego. I choć nikt nie przeczy, iż pierwiastki ludzkie i nadprzyrodzone w posłudze przełożonych zakonnych przenikają się, to jednak ich misja dotyczy w pierwszej kolejności sfery duchowej. Nie można zatem ograniczyć roli przełożonych zakonnych do zadań, jakie wykonują liderzy świeccy.

Mentalność współczesnego człowieka zdaje się zupełnie nie pasować do wymogów życia zakonnego. Nie chodzi tu bynajmniej o jego skłonność do nieposłuszeństwa, którą zwykle uważa się za największą trudność w posłudze przełożonych, lecz o coraz silniejszy indywidualizm i naturalizm osób zakonnych, które najbardziej paraliżują realizowanie

5 Por. *Congregavit nos*, dz. cyt., 48; Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, „*Młode wino, nowe bukłaki*”. *Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte*, Rzym 2017, 44.

6 Por. J. Olech, *Jak być przełożonym dziś*, dz. cyt.

ślubu posłuszeństwa i osłabiają posłuch wobec władzy. Czwarta przełożona generalna Zgromadzenia Zmartwychwstanek, m. Teresa Kalkstein, widzi w takich postawach przyczynę nieposłuszeństwa, zarozumiałości, nadmiernego krytycyzmu i przywiązania do swego zdania wśród osób oddanych wyłącznej służbie Bożej⁷. Choć posoborowe dokumenty Kościoła przypominają o teologii komunii i bratersko-siostrzanym charakterze władzy przełożenińskiej, jednak – jak podkreśla Jan Paweł II – nie oznacza to, iż ostateczne zdanie nie może należeć do przełożonych⁸.

2. Natura władzy i posłuszeństwa zakonnego

Pytanie o naturę władzy zakonnej jest kluczowe dla zrozumienia zasad, jakie rządzą codziennym życiem osób konsekrowanych. Władza w klasztorze nie należy do hierarchicznej struktury Kościoła, lecz ma swoje źródło w samej wspólnotie zakonnej, która skupia grupę osób o wspólnych dążeniach. Nie oznacza to jednak, iż jest pozbawiona charakteru nadprzyrodzonego i nie ma oparcia w strukturze hierarchicznej Kościoła. Powstanie i istnienie każdego instytutu życia konsekrowanego jest efektem działania Ducha Świętego w ludziach ochrzczonych oraz wymaga akceptacji ze strony Kościoła, a zatem władza w nim sprawowana ma charakter pneumatologiczny i posiada aprobatę Stolicy Apostolskiej⁹.

Władza przełożenińska we wspólnotie zakonnej stanowi misję otrzymaną od Boga przez posługę Kościoła¹⁰. Nawet jeśli wybór przełożonych wiąże się z głosowaniem, a prawie zawsze z konsultacjami, nawet jeśli przed wyborem bierze się pod uwagę predyspozycje kandydatki do sprawowania urzędu, jego natura pozostaje niezmienna i ma swoje źródło w Bogu

7 Por. T. Kalkstein, *List okólny o miłości*, Rzym 1950, s. 70; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy. Listy Okólne Matki Generalnej do Zgromadzenia 1938–1949*, t. 1, Rzym 1961, s. 78; Z. Szulc, *W służbie Miłości i Prawdy. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1974–1976*, t. 2, Rzym 1979, s. 55; P. Smolikowski, *Dyrektorjum Zgromadzenia SS. Zmartwychwstania Pańskiego*, Lwów 1932, s. 98.

8 Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie *Vita consecrata*, Rzym 1996, 43.

9 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1965, 43, 44, 45; Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965, 1, 14; K. Hołda, *Istota posoborowego przełożeniństwa i posłuszeństwa*, www.zyciezakonne.pl/dokumenty/polskie-dokumenty-o-zyciu-konsekrowanym/symposium-soborowe-kwpzm-1969-krakow-poznan-warszawa/holda-kazimierz-cssr-istota-posoborowego-przełożeniństwa-i-posłuszeństwa-34332/ (19.06.2020).

10 Por. *Kodeks prawa kanonicznego*, dz. cyt., kan. 618.

i Jego woli. Zakonnica obejmująca stanowisko przełożonej musi być głęboko o tym przekonana, pisze założycielka zgromadzenia, m. Celina Borzęcka¹¹, ponieważ pozwala to jej spojrzeć na swą posługę z właściwej perspektywy i mieć świadomość bycia narzędziem w rękę Boga. Wydaje się to szczególnie ważne w obliczu wielu trudności, jakie niesie ze sobą posługa wspólnocie, gdy przełożona doświadcza zagubienia i bezradności, gdy powątpiewa w swoje umiejętności sprostania wymaganiom, jakie stawiają przed nią Ewangelia i Konstytucje zgromadzenia. Zdaniem fundatorki, tego typu wątpliwości stanowią dowód niedostatecznej wiary w pomoc Bożą, a ich źródłem jest nadmierne opieranie się na sobie. Bóg, powołując daną osobę na urząd przełożonej, obdarza ją łaskami niezbędnymi do skutecznego wypełnienia posługi¹². W podobnym duchu wypowiada się trzecia przełożona generalna zgromadzenia, m. Małgorzata Dąbrowska¹³.

Przełożona powinna być świadoma, że swój urząd sprawuje w zastępstwie Jezusa – naucza m. Teresa Kalkstein – zatem w każdej okoliczności winna starać się działać zgodnie z Jego wolą¹⁴. Najnowsze Konstytucje zgromadzenia precyzują, że przełożone działają w imieniu Chrystusa na podstawie władzy udzielonej przez papieża¹⁵. W celu uniknięcia nadużyć należy czuwać, aby uzasadniona prerogatywa władzy osobistej przełożonych nie była mylnie rozumiana jako władza prywatna, ponieważ stałoby to w sprzeczności z naturą tej posługi, o czym przypomniano w dokumencie *Młode wino, nowe bukłaki*¹⁶.

-
- 11 Celina Rozalia Leonarda z Chludzińskich Borzęcka urodziła się 29 X 1833 w Antowilu k. Orszy. W roku 1853 poślubiła Józefa Borzęckiego. Po śmierci męża w 1874 roku wraz z dwiema córkami wyjechała do Rzymu, gdzie poznała ks. Piotra Semenę, ówczesnego generała Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego. Współpraca z zakonikiem zaowocowała decyzją o utworzeniu żeńskiej gałęzi zgromadzenia. Po wieloletniej próbie życia wspólnego, 6 I 1891 Celina Borzęcka wraz z córką Jadwigą złożyła wieczystą profesję zakonną. Dzień ten uznaje się za datę powstania Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego. Zmarła w Krakowie 26 X 1913, a 27 X 2007 została beatyfikowana; por. *Nekrologi zmarłych sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa*, t. 1, b.m.w., b.d.w., s. 4–7.
- 12 Por. C. Borzęcka, *Modlitwa i praca nad sobą. Wskazania Matki Celiny Borzęckiej zawarte w listach do sióstr*, Rzym 2002, s. 37; C. Borzęcka, *Rady, wskazania i pouczenia dla przełożonych*, Rzym 2000, s. 9, 10, 11.
- 13 Por. B. Żulińska, *Matka Małgorzata Dąbrowska CR 1880–1948*, Rzym 1967, s. 133.
- 14 Por. T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 32.
- 15 Por. *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa*, Rzym 2010, § 129.
- 16 Por. *Młode wino, nowe bukłaki*, dz. cyt., 44; J. Wroczeński, *Aspekt prawny posługi przełożonego zakonnego i jego odpowiedzialność w prowadzeniu wspólnoty*, „Sympozjum” 22 (2018) nr 2 (35), s. 233.

Autorki zmartwychwstanki zgodnie podkreślają służebny charakter posługi przełożenijskiej. Nawiązują do pokornej postawy Jezusa wyrażonej m.in. w geście umywania uczniom nóg, która według nich stanowi istotę przełożeniństwa. Wzywają więc każdą przełożoną, by naśladowała Zbawiciela, służąc współsiostrom z całkowitym zapomnieniem o sobie¹⁷. Ten ważny rys posługi przełożenijskiej jest wyakcentowany w wielu dokumentach kościelnych oraz w Konstytucjach zgromadzenia. Władza zakonna nie została ustanowiona, by dominować nad resztą wspólnoty, lecz by służyć miłosnym zamysłem Boga złożonym w braciach i siostrach oraz rozwijać we wspólnocie ducha komunii¹⁸.

W opinii Teresy Kalkstein, jeśli posługa przełożenijska jest przeżywana w duchu ofiary, uświęca osobę zakonną. Wbrew pozorom przełożeniństwo stwarza wiele okazji do przekreślania siebie i rezygnacji z własnej woli, dlatego traktowanie go jedynie w kategoriach zaszczytu i wyróżnienia dowodzi niezrozumienia jego istoty¹⁹. Już bł. Celina Borzęcka na podstawie swoich życiowych doświadczeń stwierdza wyraźnie, że nie jest ono ani wywyższeniem, ani godnością, ale obowiązkiem i „pańszczyzną Bożą”²⁰.

Charakter władzy zakonnej ściśle wiąże się ze ślubem posłuszeństwa, jaki osoby konsekrowane składają, by jak najdoskonalej naśladować Chrystusa posłusznego aż do śmierci (por. Flp 2, 8). Chrystoformiczny charakter posłuszeństwa nadaje temu zobowiązaniu rys nadprzyrodzony. Zakonnica na mocy złożonej profesji zobowiązuje się do podporządkowania własnej woli prawowitym przełożonym, gdy wydają one polecenia zgodnie z konstytucjami własnego instytutu. W tym miejscu należy zaznaczyć, że zarówno przełożeni, jak i podwładni żyją tym samym ślubem posłuszeństwa i podążają tą samą drogą uświęcenia, choć każda z grup czyni to na swój sposób. Posługa władzy i posłuszeństwo stanowią bowiem

17 Por. C. Borzęcka, *Rady*, dz. cyt., s. 5; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 33; P. Semenenko, *Reguła Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego z 1882 roku zwana „Regułą Ośmiu Błogosławieństw”*, Rzym 1967, s. 36.

18 Por. Paweł VI, Adhortacja apostołska *Evangelica testificatio. Wskazania na temat odnowy życia zakonnego według nauki Soboru Watykańskiego II*, Rzym 1971, 25; *Perfectae caritatis*, dz. cyt., 14; *Congregavit nos*, dz. cyt., 49; Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja Posługa władzy i posłuszeństwo. Faciem tuam, Domine, requiram*, Rzym 2008, 14b; *Młode wino, nowe bukłaki*, dz. cyt., 24; *Konstytucje*, dz. cyt., § 131.

19 Por. T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 32–33.

20 C. Borzęcka, *Zapiski i notatki 1881–1913*, Rzym 1984, s. 74.

dwie uzupełniające się strony tego samego aktu uczestniczenia w ofierze Zbawiciela²¹.

3. Przełożona darzona autorytetem, czyli jaka?

Termin „autorytet” można rozumieć na dwa podstawowe sposoby: jako cechę osoby lub instytucji przypisaną jej na mocy powszechnego mandatu społecznego, charakteryzującą jej władzę i przewagę nad innymi lub jako efekt relacji międzyludzkich, gdy jednostka lub grupa dobrowolnie odda zaufaniem daną osobę lub instytucję społeczną, polityczną bądź religijną, upatrując w niej wewnętrzną doskonałość i źródło norm, którymi bez żadnego przymusu zewnętrznego sama kieruje się w swoim postępowaniu²². Zatem każda przełożona może być autorytetem dla swoich współsióstr, jeśli tylko sprawuje swą posługę w sposób odpowiedni i budzący uznanie. Autorki zmartwychwstanki wymieniają cechy, jakimi powinna charakteryzować się przełożona, by mogła cieszyć się autorytetem i zaufaniem współsióstr.

Na pierwszym miejscu autorki przypominają, że Bóg powołuje przełożoną do duchowego macierzyństwa i bezinteresownej miłości sióstr, dlatego powinna ona być dla nich jak matka. Oznacza to okazywanie siostrom dobroci i współczucia, unikanie surowości, chłodu i nadmiernych wymagań jako obcych duchowi zmartwychwstańskiemu²³. Powyższe wskazania nawiązują do macierzyńskiej postawy Celiny Borzęckiej, zwłaszcza jej gotowości do służby, charakterystycznej dla każdej matki, na której opiera się jej autorytet²⁴. Matczyzna miłość przełożonej wobec sióstr nie

21 Por. *Evangelica testificatio*, dz. cyt., 25; *Perfectae caritatis*, dz. cyt., 14; *Kodeks prawa kanonicznego*, dz. cyt., kan. 601.

22 Por. A. M. de Tchorzewski, *Autorytet i jego struktura aksjologiczna*, „*Studia Pedagogica Ignatiana*” 20 (2017) 5 numer specjalny, s. 188–189.

23 Por. B. Żulińska, *Matka Małgorzata Dąbrowska*, dz. cyt., s. 134; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 34–35; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy. Listy Okólne Matki Generalnej do Zgromadzenia 1962–1967*, t. 3, Rzym 1967, s. 408.

24 „W stosunku do Sióstr pozostających w Zgromadzeniu zajmowała zawsze takie miejsce, jakie zajmuje matka w rodzinie. Nie musi ona przypominać dzieciom o swoim autorytecie w stosunku do nich. To zawiera się w jej stanowisku matki, w jej wszechstronnej służebności. [...] W każdej chwili życia znajdują w niej oparcie. Nie muszą zwracać się do niej z prośbą o tę służebność, gdyż z natury swej jest uprzedzającą. [...] Autorytet takiego typu duchowego macierzyństwa jest w najwyższym stopniu pociągający, sugestywny i zdobywczy. Z łatwością podporządkowuje sobie tych, nad którymi wykonuje władzę macierzyństwa, albowiem włada przez

może jednak prowadzić do dominacji lub przybierać formy maternalizmu, w którym postawa opresyjnej opieki zakładałaby niższy status pozostałych członkiń wspólnoty oraz uniemożliwiałaby im samodzielne działanie²⁵.

Jako drugą pożądaną cechę przełożonej m. Teresa Kalkstein wymienia roztropność, która oznacza kierowanie się rozumem oświeconym wiarą oraz unikanie nadmiernego wpływu uczuć i wyobraźni mogących stanowić źródło wielu nieporządków zarówno w życiu duchowym, jak też w kierowaniu wspólnotą²⁶.

Matki Małgorzata Dąbrowska i Teresa Kalkstein wspominają także o duchu modlitwy. Przez praktykowanie modlitwy przełożona dochodzi do pełniejszego zjednoczenia z Bogiem, dzięki czemu jej działanie ludzkie coraz bardziej ustępuje miejsca działaniu doskonalszemu, Bożemu. Przełożona, ogarnięta duchem modlitwy, w swoim postępowaniu nie kieruje się lękiem i względami ludzkimi, lecz swoje decyzje podporządkowuje działaniu Ducha Świętego. Stara się odkrywać wolę Bożą wobec konkretnego człowieka i całej wspólnoty oraz realizować ją w codzienności²⁷.

Następnie, według Dąbrowskiej i Kalkstein, przełożona powinna odznaczać się gorliwością, przez co matki rozumieją pielęgnowanie we wspólnocie ducha zakonnego i stanie na straży wiernego wypełniania Konstytucji zgromadzenia²⁸. Przełożona ma dawać siostronom przykład wzorowej obserwacji i pamiętać, że nie może pozwalać sobie na żadną nieuzasadnioną ulgę, ponieważ jej słabości błyskawicznie rzucają się w oczy otoczeniu i godzą w jej autorytet²⁹. Piąta przełożona generalna zgromadzenia, m. Zofia Szulc, wskazuje ponadto, że przełożona bardziej niż inne siostry winna pracować nad sobą i czuwać nad swoimi naturalnymi odruchami oraz nieustannie poddawać się korekcie, by swoją posługą oddawać coraz większą chwałę Bogu³⁰.

służenie. Jest to najwznioślejszy rodzaj pełnienia władzy i dlatego najtrudniejszy do sprawowania”; A. Pisarska, *Powstanie i rozwój Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego na tle ascetyczno-mistycznego systemu życia wewnętrznego i jego odbicia w Regule Zgromadzenia*, Rzym 1960, s. 247.

25 Por. *Faciem tuam, Domine, requiram*, dz. cyt., 14.

26 Por. T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 35.

27 Por. B. Żulińska, *Matka Małgorzata Dąbrowska*, dz. cyt., s. 133; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 35.

28 Por. B. Żulińska, *Matka Małgorzata Dąbrowska*, dz. cyt., s. 133; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 36; P. Semenenko, *Reguła*, dz. cyt., s. 38.

29 Por. T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 464; T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 3, dz. cyt., s. 274.

30 Por. Z. Szulc, *W służbie Miłości i Prawdzie. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1977–1980*, t. 3, Rzym 1980, s. 31.

Przełożona najskuteczniej oddziałuje na współsiostry przez przykład własnego życia, przekonuje m. Jadwigą Borzęcką³¹. Z uwagi na to współzałożycielka zgromadzenia ubolewa, że z powodu słabego zdrowia nie może dać współsiostrom przykładu umartwienia³². O znaczeniu osobistego świadectwa życia wspomina także siódma przełożona generalna zgromadzenia, m. Dolores Stępień, pisząc, że przełożona dobrym postępowaniem umacnia całą wspólnotę³³.

Zdaniem szóstej przełożonej generalnej, m. Teresy Marii Jasińskiej, osoba wyznaczona do przewodzenia wspólnocie musi odznaczać się dojrzałością, szlachetnością, zrównoważeniem, umiejętnością słuchania, gotowością do służby, otwartością i życzliwością, duchem wiary oraz miłością do zgromadzenia. Są to niezbędne cechy osobowości przełożonej, która w swojej posłudze nieustannie dotyka człowieka i jego spraw³⁴.

Dolores Stępień wymaga od przełożonych nie tylko troski o życie duchowe, lecz również wysiłków mających na celu integralny rozwój osobowości oraz zdobywania potrzebnej wiedzy³⁵. Już bł. Celina Borzęcka wskazuje, jak ważne dla owocnego towarzyszenia siostrom jest odpowiednie wykształcenie oraz znajomość ascetyki i mistyki³⁶. Formacyjna rola przełożonej wspólnoty wymaga odpowiedniego przygotowania i nie może polegać na improwizacji³⁷. Co więcej, posługa przełożonej osadzona jest w konkretnej rzeczywistości społeczno-politycznej, więc – zdaniem Stę-

31 Jadwiga Borzęcka, współzałożycielka Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego, urodziła się 1 II 1863 w Obrembszczyźnie, niedaleko Grodna jako czwarte dziecko Celiny i Józefa Borzęckich. Po odbytych rekolekcjach, 25 III 1881 postanowiła współpracować z matką przy tworzeniu nowego zgromadzenia, w którym pełniła funkcję asystentki generalnej. Zmarła w opinii świętości 27 IX 1906 w Kętach w wieku 43 lat. Dnia 11 II 1982 papież Jan Paweł II ogłosił dekret o heroicznosci jej cnót; por. *Nekrologi zmarłych sióstr*, t. 1, dz. cyt., s. 8–9.

32 „Bardzo mnie to smuci, że nasze zgromadzenie w Rzymie nie jest umartwione i że nie mogę dawać dobrego przykładu. Wyproś dla mnie zdrowie mniej delikatne, abym mogła być dobrą przełożoną nie tylko w zasadach, ale w przykładzie – to bardzo potrzebne dla zgromadzenia!"; J. Borzęcka, *Listy do siostry Marii Zubylewicz CR 1891–1906*, Rzym 1990, s. 2.

33 Por. D. Stępień, *Rozpalić płomień. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1998–2004*, t. 2, Rzym 2014, s. 4; D. Stępień, *Formacja ciągła. Program formacji przełożonych 2002/2003*, Rzym 2013, s. 2, 4.

34 Por. T. M. Jasińska, *W służbie jedności. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1986–1992*, t. 2, Rzym 2001, s. 23, 163.

35 Por. D. Stępień, *Formacja ciągła*, dz. cyt., s. 3.

36 Por. C. Borzęcka, *Wskazania, rady, zachęty w listach do sióstr odpowiedzialnych za formację*, Rzym 2004, s. 18.

37 Por. *Młode wino, nowe bukłaki*, dz. cyt., 16.

pień – wymaga od niej także orientacji w problemach współczesności. Matka zalicza do nich m.in. wykorzystywanie seksualne kobiet i dzieci, degradację środowiska naturalnego oraz dyskryminację ludzi ze względu na płeć, rasę czy wyznanie³⁸.

Autorki wyliczają nieprawidłowości, jakich przełożona nie powinna dopuszczać się w swojej posłudze. Marnotrawienie czasu, faworyzowanie niektórych sióstr, obciążanie młodych zakonnice swoimi problemami, brak dyskrecji, udzielanie pozwoleń sprzecznych z zasadami życia zakonnego czy zaspokajanie swoich potrzeb kosztem wspólnoty to tylko niektóre z mogących pojawić się uchybień, o których wspomina m. Dolores³⁹. Teresa Kalkstein przestrzega z kolei przed przywiązaniem do władzy oraz przekonaniem o byciu niezastąpioną. Są to zdaniem matki oznaki braku pokory⁴⁰. Przełożenstwo – stwierdza – ma być „przyjęte sercem wspaniałomyślnym, wykonane z wiernością, a opuszczone bez żalu”⁴¹.

Ze względu na szczególną funkcję pełnioną we wspólnocie przełożona często staje przed koniecznością upominania swoich współsióstr. Matka Celina Borzęcka radzi, jak należy formułować napomnienia, by odniosły one pożądany skutek. Przede wszystkim należy zawsze potępiać błędy, a nie osobę, która je popełniła, oraz okazywać wyrozumiałość i łagodność. Wszelkie uwagi powinny poprzedzać namysł i modlitwa, nigdy zaś nie mogą być czynione pod wpływem emocji. Co więcej, Fundatorka zgromadzenia radzi, aby odwoływać się zawsze do sumienia i osobistej relacji z Bogiem osoby, którą się upomina, ukazując dostrzeżone przewinienia jako przeszkodę w zjednoczeniu z Bogiem, a nie tylko jako wykroczenie przeciwko obowiązującym normom, osobie przełożonej czy też jej autorytetowi⁴². W opinii drugiej przełożonej generalnej zgromadzenia, m. Antoniny Sołtan, lepszy efekt wychowawczy przełożona osiąga, kierując się wyrozumiałością i miłością połączoną ze stanowczością niż naciskiem i gwałtownością⁴³.

Reakcja przełożonej na cudze niedoskonałości często odsłania deficyty w jej własnej formacji, przekonuje dalej m. Jadwiga Borzęcka. Tłumaczy, że nawet nieprawidłowe zachowanie sióstr nie powinno nigdy wyprowadzać przełożonej z równowagi, ponieważ świadczyłoby to o jej niedosta-

38 Por. D. Stępień, *Formacja ciągła*, dz. cyt., s. 24–25.

39 Por. D. Stępień, *Formacja ciągła*, dz. cyt., s. 8–9.

40 Por. T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 1, dz. cyt., s. 37.

41 T. Kalkstein, *Na straży Miłości i Prawdy*, t. 3, dz. cyt., s. 408.

42 Por. C. Borzęcka, *Zapiski*, dz. cyt., s. 72, 94; C. Borzęcka, *Rady*, dz. cyt., s. 16, 20; T. Kalkstein, *Życie wewnętrzne Matki Celiny Borzęckiej*, Poznań 1936, s. 117.

43 Por. B. Żulińska, *Matka Antonina Sołtan CR*, Rzym 1955, s. 81.

tecznej dojrzałości⁴⁴. Matka Małgorzata Dąbrowska z kolei przekonuje przełożone, by nie wahały się przeproszać za uwagi uczynione niesłusznie. Nie tylko nie osłabi to ich autorytetu, ale dodatkowo zbuduje zaufanie między nimi a siostrami⁴⁵.

Niejednokrotnie osoba zakonna może znaleźć się w sytuacji, w której jej zdanie bądź wola będą rozbieżne ze zdaniem lub poleceniem przełożonej. Bł. Celina Borzęcka zachęca, by wówczas przełożona spokojnie przekonywała do swoich racji, a jeśli to nie przynosi pożądanego skutku, by niekiedy nawet uznała rację drugiej strony, gdyż zazwyczaj skłania to do refleksji i prowadzi do porozumienia. Jest to bardzo istotne, ponieważ forsowanie przez przełożoną własnego zdania w drobnych sprawach powoduje z reguły utratę autorytetu⁴⁶.

Przedstawicielki szkoły zmartwychwstańskiej zwracają uwagę na fakt, iż posłuszeństwo zakonne jest w swej istocie posłuszeństwem Bogu w osobie przełożonych, a nie posłuszeństwem dla osoby przełożonej. Oznacza to, że osobiste przymioty osób sprawujących władzę nie powinny przesądzać o jakości realizacji tego ślubu. Osoba zakonna winna więc darzyć przełożoną zaufaniem nadprzyrodzonym, nie zaś zaufaniem naturalnym, opartym na jej osobistych przymiotach i kompetencjach. Oczywiście najlepiej jest, jeśli autorytet przełożonej idzie w parze ze sprawowaną przez nią funkcją, ale przecież nie zawsze tak jest.

Zakończenie

Istota posługi władzy i posłuszeństwa pozostała niezmienna, pomimo że transformacji uległy modele sprawowania posługi przełożenijskiej. Inne niż w poprzednich wiekach rozłożenie akcentów w teologii i praktyce życia konsekrowanego jest podyktowane transformacją społeczno-kulturową krajów kultury zachodniej i spowodowaną nią zmianą mentalności współczesnego człowieka. Podjęcie przystosowanej do obecnej sytuacji odnowy życia zakonnego (zainicjowanej przez Sobór Watykański II) sprawiło, że zaczęto odchodzić od zbyt hierarchicznego i autorytarnego modelu sprawowania władzy na rzecz współpracy, współodpowiedzialności i pomocniczości w relacjach między przełożonymi a resztą wspólnoty. Porzucenie niektórych archaicznych schematów było konieczne dla lepszego ukazania

44 Por. J. Borzęcka, *Listy do siostry Marii Zubylewicz*, dz. cyt., s. 29.

45 Por. B. Żulińska, *Matka Małgorzata Dąbrowska*, dz. cyt., s. 132.

46 Por. C. Borzęcka, *Rady*, dz. cyt., s. 5–6, 17; C. Borzęcka, *Zapiski*, dz. cyt., s. 72; C. Borzęcka, *Wskazania*, dz. cyt., s. 65.

prawdziwej natury życia konsekrowanego, w tym charakteru wspólnoty zakonnej jako miejsca bratersko-siostrzanej komunii.

Pomimo ciągle dokonujących się zmian każda wspólnota życia konsekrowanego posiada własne zwyczaje związane z posługą władzy i posłuszeństwa, sięgające czasu założycieli, nie tracące aktualności mimo upływu dekad lub wieków. W niniejszym artykule zostało zaprezentowane nauczanie przedstawicielek Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego odnoszące się do poruszanego zagadnienia. Analiza pism wybranych autorek ukazała posługę przełożenią jako szczególną misję i powołanie, będące udziałem niektórych osób konsekrowanych, jej służebny charakter, formacyjną rolę przełożonych względem pozostałych członków wspólnoty zakonnej oraz zasady, którymi przełożone powinni kierować się w swojej posłudze. Jak zostało podkreślone, posługa władzy jest ściśle związana z realizacją ślubu posłuszeństwa, ponieważ oba stanowią dwie uzupełniające się strony tego samego aktu uczestniczenia w ofercie posłusznego aż do śmierci Jezusa Chrystusa. Konsekwencją ślubu posłuszeństwa, przez który osoby zakonne poświęcają swoją wolę Bogu, jest zobowiązanie do posłuszeństwa przełożonym działającym w Jego imieniu, gdy wydają one polecenia zgodnie z konstytucjami własnego instytutu.

Nie sposób wyczerpać podjętego tematu w tak krótkim opracowaniu, dlatego w niniejszym artykule ograniczono się jedynie do przedstawienia najważniejszych elementów posługi władzy i posłuszeństwa w duchu zmartwychwstańskim.

Abstrakt

Autorytet przełożonej wspólnoty zakonnej w nauczaniu przedstawicielek szkoły zmartwychwstańskiej

Rozważania na temat autorytetu przełożonej wspólnoty zakonnej dotyczą przede wszystkim właściwego sprawowania posługi przełożenią oraz realizowania ślubu posłuszeństwa. W niniejszym artykule, obok nauczania Kościoła, wykorzystano refleksje założycielek i matek generalnych Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego odnoszące się do podjętej problematyki. Omówiono współczesny kontekst analizowanego zagadnienia oraz naturę władzy i posłuszeństwa zakonnego. Na koniec przedstawiono rady, jakich wybrane autorki udzielały przełożonym, by te dobrze i godnie sprawowały swoją posługę i dzięki temu mogły cieszyć się autorytetem i zaufaniem współsióstr.

Słowa kluczowe: życie konsekrowane, życie zakonne, ślub posłuszeństwa, władza zakonna, duchowość zmartwychwstańska, Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego, zmartwychwstanki

Abstract

The authority of the superior of a religious community in the teaching of the representatives of the resurrection spirituality school

Considerations on the authority of the superior of a religious community concern, first of all, the proper exercise of the superior ministry and the implementation of the obedience vow. In this article, in addition to the teaching of the Church, are used the reflections of the foundresses and general mothers of the Congregation of the Sisters of the Resurrection regarding the raised issue. The contemporary context of the analyzed issue as well as the nature of religious power and obedience are discussed. At the end, are presented the advices given by selected authors to superiors so that they would exercise their ministry well and worthily and thus could enjoy the authority and trust of their fellow sisters.

Keywords: consecrated life, religious life, vow of obedience, religious authority, resurrection spirituality, the Congregation of the Sisters of the Resurrection

Bibliografia

- Borzęcka C., *Modlitwa i praca nad sobą. Wskazania Matki Celiny Borzęckiej zawarte w listach do siostr*, Rzym 2002.
- Borzęcka C., *Rady, wskazania i pouczenia dla przełożonych*, Rzym 2000.
- Borzęcka C., *Wskazania, rady i zachęty w listach do siostr odpowiedzialnych za formację*, Rzym 2004.
- Borzęcka C., *Zapiski i notatki 1881–1913*, Rzym 1984.
- Borzęcka J., *Listy do siostry Marii Zubylewicz CR 1891–1906*, Rzym 1990.
- Hołda K., *Istota posoborowego przełożęstwa i posłuszeństwa*, www.zyciezakonne.pl/dokumenty/polskie-dokumenty-o-zyciu-konsekrowanym/sympozjum-soborowe-kwpm-1969-krakow-poznan-warszawa/holda-kazimierz-cssr-istota-posoborowego-przelozenstwa-i-posluszenstwa-34332/ (19.06.2020).
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie Vita consecrata*, Rzym 1996.
- Jasińska T. M., *W służbie jedności. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1986–1992*, t. 2, Rzym 2001.
- Kalkstein T., *List okólny o miłości*, Rzym 1950.
- Kalkstein T., *Na straży Miłości i Prawdy. Listy Okólne Matki Generalnej do Zgromadzenia 1938–1949*, t. 1, Rzym 1961.
- Kalkstein T., *Na straży Miłości i Prawdy. Listy Okólne Matki Generalnej do Zgromadzenia 1962–1967*, t. 3, Rzym 1967.
- Kalkstein T., *Życie wewnętrzne Matki Celiny Borzęckiej*, Poznań 1936.
- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja Posługa władzy i posłuszeństwo. Faciem tuam, Domine, requiram*, Rzym 2008.

- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja o życiu braterskim we wspólnocie *Congregavit nos in unum Christi amor*, Rzym 1994.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, „Młode wino, nowe bukłaki”. *Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte*, Rzym 2017.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacja Biskupów, Wytyczne dla wzajemnych relacji między biskupami i zakonnikami w Kościele *Mutuae relationes*, Rzym 1978.
- Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa*, Rzym 2010.
- Mistecka M. L., *Zmartwychwstanki. Charyzmat i dzieje 1891–1991*, t. 1–2, Lublin 1999–2000.
- Nekrologi zmarłych sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa*, t. 1, b.m.w., b.d.w.
- Olech J., *Jak być przełożonym dziś*, www.urszulanki.pl/biblioteka/artykuly-matki-jolanty-olech/2004-jak-byc-przelozonym-dzis (19.06.2020).
- Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelica testificatio*. Wskazania na temat odnowy życia zakonnego według nauki Soboru Watykańskiego II, Rzym 1971.
- Pisarska A., *Powstanie i rozwój Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego na tle ascetyczno-mistycznego systemu życia wewnętrznego i jego odbicia w Regule Zgromadzenia*, Rzym 1960.
- Semenenko P., *Reguła Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego z 1882 roku zwana „Regułą Ośmiu Błogosławieństw”*, Rzym 1967.
- Smolikowski P., *Dyrektorjum Zgromadzenia SS. Zmartwychwstania Pańskiego*, Lwów 1932.
- Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1965.
- Stępień D., *Formacja ciągła. Program formacji przełożonych 2002/2003*, Rzym 2013.
- Stępień D., *Rozpalić płomień. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1998–2004*, t. 2, Rzym 2014.
- Szewczul B., *Niektóre priorytety przełożonych zakonnych według instrukcji Posługa władzy i posłuszeństwo z 2008 roku oraz kann. 618–619, KPK/1983*, „Prawo Kanoniczne” 52 (2009) nr 3–4, s. 137–153.
- Szulc Z., *W służbie Miłości i Prawdy. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1974–1976*, t. 2, Rzym 1979.
- Szulc Z., *W służbie Miłości i Prawdy. Listy okólne Przełożonej Generalnej do Zgromadzenia 1977–1980*, t. 3, Rzym 1980.
- Tchorzewski A. M. de, *Autorytet i jego struktura aksjologiczna*, „Studia Pedagogica Ignatiana” 20 (2017) 5 numer specjalny, s. 187–212.
- Wroczeński J., *Aspekt prawny posługi przełożonego zakonnego i jego odpowiedzialność w prowadzeniu wspólnoty*, „Sympozjum” 22 (2018) nr 2 (35), s. 223–248.
- Żulińska B., *Matka Antonina Sołtan CR*, Rzym 1955.
- Żulińska B., *Matka Małgorzata Dąbrowska CR 1880–1948*, Rzym 1967.